

Da virkeligheten ble alt

BOKOMTALE: Drømmene, fantasien, ja hele det indre liv er kommet i skvis. I vår iver etter å knytte erfaringer og tanker til den nærværende virkeligheten har vi skapt et samfunn som er i stand til å hjernevaske seg selv, hevder Annie Le Brun. Essayet *Virkelighetsoverdose* er nå oversatt til norsk.

Tekster som er skrevet for kampsonen, har gjerne den egenskapen at de med sin direkte stil og tone egger til stillingstaken – også i spørsmål du ikke ante at du mente noe om. Annie Le Bruns [Virkelighetsoverdose](#) er en slik tekst.

Her er plottet: Drømmende, fantasiene, intuisjonene, ja hele menneskets indre er under angrep. Den rasjonelle, teknokratiske og påførte ytre virkeligheten herjer med kulturen. Etter flere tiår i denne krigssonen er mennesket i ferd med å miste kontakten med de dypere lag av livet. Eller med Olav H. Hauge: «dit fot ikkje rekk». Det har fått en overdose av «virkeligheten».

I vår higen etter å relatere alle våre erfaringer og tanker til den nærværende, fysiske virkeligheten har vi skapt et samfunn som er i stand til å hjernevaske seg selv. Både sanselighet og forestillingsevne – og betydningen de har for tankeliv, drømmer, fornemmelser, individualitet og kreativitet, viser seg kun i små glimt. Og denne utarming av det mentale terrenget er for lengst blitt synlig i den ytre verden.

I Le Bruns verden er det lite håp å spore. Og denne mangelen imiteres i hennes røffe stilmessige linje. I hver setning er det som om hun gjør seg klar til hugg – ofte med spissformuleringer og en politisk brodd som roper etter sine motstandere.

Fri surrealist

Dette er første gang Le Bruns skarpe prosa er oversatt til norsk. Bedre kjent er hun i hjemlandet, der hun gjennom fem tiår har optrådt blant annet som poet, essayist, kritiker og formidler av tenkere og forfatterskap, gjerne utenfor kanon. Internasjonalt ble hun en autoritet på marki de Sade med boken *A Sudden Abyss* (1989). Kort sagt er hun «en fransk motrøst», slik Per Buviks introduserende og gode etterord så passende er titulert. Buvik er også sammen Agnete Øye ansvarlig for oversettelsen til plettfri norsk.

Rent idéhistorisk kan man si at Le Bruns kulturkritikk opererer i forlengelsen av den franske surrealismen. Nå var hun også medlem av André Bretons siste surrealistiske krets på begynnelsen av 1960-tallet. Og som Buvik skriver i etterordet: «I motsetning til så mange andre har hun aldri siden avsverget verken surrealismen eller de utopiske, frihetlige visjonene som ble forsøkt realisert i Paris på 60-tallet».

Kretsløpenes labyrint

Det er mot denne bakgrunnen at «Om virkelighetsoverdosen», første del av boken *Du trop de réalité* (utgitt i amerikansk oversettelse som [The Reality Overload](#)), må forstås: I vår hang til å tilbakeføre alle fenomener, tanker og drømmer til den umiddelbart tilgjengelige fysiske verden har vi tatt en overdose «virkelighet», av alt det som omgir oss og som vi er tvunget til å forholde oss til:

naturlig, sosialt, politisk eller ideologisk.

Denne «virkeligheten» er et sted der motstridende interesser kjemper om hegemoni, helt uavhengig av mening og sammenheng. Usynlige og aldri uskyldige krefters egeninteresse opererer i mediene, på skoler og ved universitetene og ikke minst i språket. Det er her mennesket taper seg selv i informasjonsstrømmen, og denne voldsomme informasjonstilgangen innebærer en farlig enhetsstreben, skal vi tro Le Brun. Tvangsføringen fratår oss enhver dypere forbindelse til tiden, vår fysiske verden og til hverandre. Hun skriver:

Det er en virkelighet der kretsløpenes labyrint erstatter de veggene som enkelte av oss ville stange hodet imot.

Skitne interesser tilsløres, og det er «umulig å se at det er deres mosaikk av forakt, smålighet og skamløshet som lukker horisonten», skriver Le Brun. Virkelighetsoverdosen har med andre ord resultert i en omsegripende og selvtilfreds sløvhets som setter en trist farge på livet.

Fantasien er over flere tiår blitt så utarmet at vi, om vi følger Le Bruns argumentasjon, ikke bare er blitt lette bytter for den uendelige distraksjonen og meningsløsheten som blant andre de sosiale mediene tilbyr oss – vi omfavner den også som vår egen redning.

Urolig og invaderende

Le Brun slutter ikke her: Mekaniseringen og ensporingen av det moderne livet er i kontinuerlig utvikling. Hun peker på oppfatninger og handlingsmønstre som bare forsterkes av informasjonsutvekslingen i det nye «nettverkssamfunnet». Alt dette skjer i én og samme hemmelige bevegelse, hevder hun og snur det hele på hodet. Virkelighetsoverdosen «skaper den 'virtuelle virkeligheten' som skal omslutte all virkelighet», hevdes det – med ekko fra Jean Baudrillard.

Vi står overfor en virkelighet som ikke motsetter seg noe eller noen. Den slutter aldri å komme oss i

møte. Og det er fordi den aldri holder seg i ro at den er blitt så invaderende.

Har vi så, i all vår virkelighetsorienterte enhetsstreben, fullstendig mistet grepet om verden? Ja, mener Le Brun: Virkeligheten «er blitt fullstendig beslaglagt, nedsenket, i en ramme av virtuelle bilder, i et univers av av simulakra, der fremtredelsesformene ikke nøyer seg med å vise seg på den skjermen som formidler erfaringene, men blir selve erfaringen».

Det virkelige er ikke dette, svarer Le Brun. Det virkelige er det vi kan hente ut fra våre personlige erfaringer – som igjen springer ut fra våre drømmer, vår fantasi, vårt indre mørke. Alt det vi ikke kan gripe om.

«Dit fot ikkje rekk»

«Slik man drømmer, lever man», skriver Le Brun og siterer Victor Hugo. Kan så språket gjenopprette kontakten med vårt eget indre? Vel, vi tenker kortere, mindre og dårligere. Følgelig er også språket for lengst infisert av de ødeleggende, konsensuselskende kreftene som driver «informasjonssamfunnet» fremover: For språkets kanskje viktigste egenskap, nemlig å utfordre virkeligheten gjennom å føre frem metaforer dit øynene ikke rekker, til det uante og utopiske, er knapt nok et fjernt minne: «På under ti år er språket blitt en skygge av seg selv».

Le Brun ser om seg i kunstverdenen og på det litterære feltet. Heller ikke her finner hun stemmer som evner å overskride dette uendelig triste virkelighetsspråket. I det hele tatt ser det temmelig dødt ut i dette «skyggeløse landskapet av endeløs horisontalitet». Pompidou-senteret, for eksempel, er ikke, i all sin betydningsfullhet, annet enn en «gigantisk blender av kulturell virkelighetsoverdose».

Kunsten må tørre å forlate overflaten eller trenge seg inn i «skyggenes sfære» for igjen å bli betydningsfull. Slikt gjør man ikke uten å risikere noe i vår tid – der pengene fordeles etter «virkelighetens» målestokker, poengterer Le Brun.

«Skulle det ikke mer til enn at humanvitenskapene fikk fotfeste og psykoanalysen ble anerkjent, for at det oppsto en slik tilstand», spør hun retorisk. Ifølge Le Brun har lingvister, semiologer, sosiologer og psykoanalytikere tilranet seg det som i 1800 og 1900-tallets malerkunst eller poesi i høyeste grad var angrep på tingenes tilstand. I særlig grad har surrealismen måttet bære omkostningene for dette, gjennom det Le Brun omtaler som «en omfattende fabrikkering» av en surrealistisk estetikk som fikk alle til å glemme opprøret som lå til grunn for hele strømmingen.

«Denne ødeleggelsen ville ikke ha fått det omfanget den har i dag hadde ikke Roland Barthes i 1971 sagt farvel til sentrum, tyngde og mening», skriver Le Brun. Han hadde plassert Sade, Fourier og Loyola i samme kategori «i egenskap av 'språk-grunnleggere', og ingenting annet enn det, da de ifølge Barthes 'ikke ville si noe', men bare fremvise et 'tomrom'.»

Dette forstemmende utsagnet har ikke desto mindre maktet å gjøre en hel generasjon, om ikke to, til idioter, idet de utvilsomt ante at denne likvidering av all mening innebar visse fordeler: Nå var det tillatt å snakke uten å si noe og å si alt mulig for å kunne gjøre hva som helst.

Uendelige modeller

Denne utgivelsen inneholder også essayet «Om teorioverdosen», basert på et foredrag som Le Brun holdt i Bergen i 2007. Her rekapitulerer Le Brun en rekke poenger fra denne bokens tittleessay samtidig som hun utdyper sitt heftige oppgjør med teoridannelsene i den franske modernismen og postmodernismen.

Le Brun hevder med stor overbevisning at tenkningen til for eksempel nevnte Roland Barthes, Michel Foucault, Gilles Deleuze, Jacques Derrida og særlig Julia Kristeva ikke har bidratt til å gjøre mennesker bedre rustet til å møte sin egen tilværelse. Snarere har de skapt en rom der teoretiseringen omkring virkeligheten potensielt sett kan pågå i det uendelige, hevdes det – med et forvrengt ekko fra Alain Sokals oppgjør den samme strømmingen på midten av 90-tallet.

Kort oppsummert: I stedet for å bidra til å skape gode sorteringsmekanismer i møtet med en fragmentert samtid har de snarere foredlet og forsterket intensiteten i den virkeligheten vi nå er i ferd med å få for mye av – gjennom å modellisere og rasjonalisere den.

Man kan til og med spørre om ikke strukturalistene, i sin jakt etter å gripe mekanismene snarere enn meningen, og oppmuntret av tidens middelmådige tenkning har fungert, om enn ikke nødvendigvis bevisst, som trofaste tjenere for det teknokratiske samfunnet. De har i alle fall på bemerkelsesverdig vis fylt rollen som bindeledd – om de så bare har henvist til lingvistikken og deretter til semiotikken – og tredd sin rasjonalistiske modell ned over alt det som gjennom menneskenes og tingenes imaginære dimensjon har oppildnet til protest og negasjon.

Dette er en form for overteoretisering som forlenger krisen i språket ved at den fortsetter å fortolke menneskenes miming med utgangspunkt i alt som fremstår som virkelig, uten å forsøke å søke seg ned til premissene for denne virkeligheten som etterapes, skriver Le Brun. Den er ofte upresis eller innehar snarere en manglende presisjon forkledd som en lek med metaforer.

Her ville nok mange innvende at disse teoretiske strømmingene snarere har akseptert mennesket-verden-relasjonen som noe uendelig mye mer komplisert og slik bidratt til en fordypet forståelse av det forholdet som Le Brun anklager dem for å ødelegge. Og i mange tilfeller kan man ha rett i det. På den annen side kan Le Bruns insistering på betydningen av fantasier og drømmer forstås i lys av enkelte radikale forsvar for humaniorafagenes egenart.

Ensidighet og undring

Som dette lille sammendraget antyder er Le Bruns jakt etter symptomer på den utviklingen hun beskriver både omfattende og intens. Det temmelig ensidige, pessimistiske perspektivet gjør imidlertid også til at hun konstruerer flere merkelige årsakssammenhenger. Blant annet hevder hun at man kan se en direkte sammenheng mellom miljøødeleggelser og den tiltagende fortvilelsen i tenkningen, «krisen i poesien» og «kollapsen i visse økologiske nisjer» og «den økende religiøse fanatismen» og «ørkenspredningen». Alt blir symptomer på det samme, og i denne mangelen på

nyanser ligger også svakheten i Le Bruns kulturkritikk.

Ulempen med å innta en såpass klassisk kulturkritisk posisjon er at argumentene lett kan avvises som passé eller *virkelighetsfjerne* – at hun har beveget seg så langt utenfor argumentasjonsradiusen til mange av dem hun ønsker å nå at hun ikke lenger tas på alvor. Fordelen er at hun har en lang tradisjon å trekke på idet hun retter skytset mot en utvikling som bare i løpet av det siste tiåret har akselerert. En oppmyking kunne også risikert at Le Bruns ideer mistet noe av kraften. For det er likevel mye her som mange vil kunne kjenne seg igjen i. Som når hun skriver at ikke en gang ungdommens evne til opprør lenger kan tas for gitt:

Hvis ungdommen fortsatt kunne ha noen skjønnhet, på tross av den fornedrende tilbedelsen den er gjenstand for, måtte det være fortvilelsens skjønnhet, for noen ganger er det den ungdommelige fortvilelsen som med sine livsviktige spørsmål er i stand til å blåse nytt liv i det kulturen anstrenger seg for å legge i aske.

Det hviler noe romantisk over denne fremhevelsen av dette vitale, livskraftige individet som undrer seg over livet, og som med undringen er i stand til å gjenfinne den virkelighetserkjennelsen som, i følge Le Brun, er blitt brutt ned. Er det kanskje bare mer undring som skal til?

